МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ІСТОРІЯ ГЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної наукової конференції
(7-10 жовтня 2009)

Чернівці
Чернівецький національлний університет
2009

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ІСТОРИЧНОГО ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА

Гордєєв А.Ю.
НАВІГАЦІЙНИЙ ДОСВІД СТАРОДАВНІХ МОРЕПЛАВЦІВ
ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ КАРТ-ПОРТОЛАНІВ 14
Дністрянський М.С.
ІСТОРИЧНІ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ ПІЗНАННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ 14
Ковальов О.П.
LANDSCAPE AS A MARK OF TERRITORY FORMATION HISTORY:
DIACHRONIC ARROW OF TIME 15
Олійник Я.Б., Пасько В.Ф., Трусій О.М.
СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ 16
Позаченюк К.А.
ТЕОРЕТИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ 18
Романчук С.П.
ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ВИМІР КУЛЬТУРНИХ ЛАНДШАФТІВ 19
Шаповалова О.І.
МЕТОДИ ОЦІНКИ КУЛЬТУРНИХ ЛАНДШАФТІВ
ЗА ДАНИМИ ХУДОЖНІХ ЗОБРАЖЕНЬ 20
Яроменко О.В.
АЛГОРИТМ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВИХ ШКІЛ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕОГРАФІЇ 21

ЕТАПИ І ПЕРІОДИ ІСТОРІЇ ГЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ

Альтгайм Л.Б.
ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ РОЗСЕЛЕННЯ
СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 23
Данілова О.М., Бойко І.В.
А.Й.ШВИДЕНКО- ЛІСІВНИК, НАУКОВЕЦЬ І ВЧИТЕЛЬ
(ДО 85-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ) 24
Джаман В.О.
Я.І. ЖУПАНСЬКИЙ ТА ІСТОРІЯ ГЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ 24
Дітчук І.Л.
ПОСТАТЬ І НАУКОВА СПАДЩИНА ЛЬВА МЕЧНИКОВА
В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ 25
Заячук М.Д., Сухий П.О.
ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО УКЛАДУ В УКРАЇНІ 26
Кисельов Ю.О.
ЕЛЕМЕНТИ ГЕОСОФІЇ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ГЕОГРАФІВ 27
Костащук І.І.
ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
САКРАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ 28
Міхелі С.В.
ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА 29
Москалюк К.Л.
ІСТОРІЯ ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ПОДІЛЬСЬКИХ ТОВТР 30
Нагірна В.П.
РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ІНСТИТУТІ ГЕОГРАФІЇ НАН УКРАЇНІ 31

Патрушева Л.І.
АНТРОПОГЕННІ ЛІСОВІ ЛАНДШАФТНІ КОМПЛЕКСИ
В ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 150
Пащенко В.М.
ПРИРОДНА ЗМІНЮВАНІСТЬ І АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ
ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ 151
Потапова А.Г.
ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АГРОСИСТЕМ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ ..153
Проскурняк М.М.
ЛАНДШАФТНО-ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА
АРХІТЕКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ РЕЗИДЕНЦІЇ БУКОВИНСЬКИХ МИТРОПОЛИТІВ 153
Сорокіна Л.Ю.
ВПЛИВ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ НА ЛАНДШАФТИ:
ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ 155
Скрипник Я.П., Атаманюк М.-Т.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ЗЕМЛЕОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНІ 156
Тимченко З.В.
ІСТОРІЯ СІМФЕРОПОЛЬСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА 157
Ходан Г.Д., Гуцуляк В.М., Танасюк М.В.
ЛАНДШАФТНИЙ АНАЛІЗ ДОРОЖНІХ ГЕОСИСТЕМ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 158
Холявчук Д.І.
МАСШТАБ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В РЕКРЕАЦІЙНО-КЛІМАТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ ЛАНДШАФТІВ
(НА ПРИКЛАДІ ДОЛИНИ СЕРЕДНЬОГО ДНІСТРА) 159
Шевченко М.В.
ПРИРОДА САКРАЛЬНОСТІ ЛАНДШАФТУ 159

РОЗВИТОК КАРТОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Білокриницький С.М.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КАРТОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ 162
Бучко Ж.І.
КАРТОГРАФІЧНЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ 162
Гавриленко О.П.
ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ
ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» 163
Давиденко А.С.
ЕТАПИ РОЗВИТКУ МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ В УКРАЇНІ 164
Дарчук К.В.
СТРИЖНЕВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ГІС-ПРОДУКТІВ У ЗЕМЛЕУСТРОЇ 165
Заячук О.Г.
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ 166
Комлєв О.О.
НОВИЙ НАПРЯМОК ТЕМАТИЧНОГО ГЕОМОРФОЛОГІЧНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ ...167
Костащук І.І.
ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ НА ЗЛАМІ XX-XXI СТ. 167
Костенюк Л.В.
КАРТОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ РІДНОГО КРАЮ» 168
Купач Т.Г.
ТОПОНІМІЧНА КАРТИНА ВІННИЧЧИНИ 169
Литвинчук З. Ю.
ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОГО І СТУДЕНТСЬКОГО ТУРИЗМУ 170

неприємності. У грудні 1933 р. був зафіксований найбільший розхід води у Салгиру – 118 м3/с (при средньобагаторічному значенні 1,25 м3/с). У зв'язку з недостачею питної і технічної води, що надходить з Аянського джерела, Кримоблвиконком у 1961 р. зобов'язав Кримводгосп подавати воду для міста із Сімферопольського водосховища. З квітня 1966 р. водоймище знаходиться під строгою охороною. У 1977 р. була встановлена зона санітарної охорони.

Водоспоживачами Сімферопольського водосховища є комунальне господарство Сімферополя (питне водопостачання), Сімферопольська ГРЭС і сільське господарство (зрошення). Водоспоживання на питні потреби міста складає 12...15 млн. м3 (близько 60% всього обсягу); Сімферопольської ГРЭС – 2,5...4,0 млн. м3; зрошення – 2,0...4,0 млн. м3; втрати на випар і фільтрацію – 2,3...3,0 млн. м3 на рік; санітарний попуск – 3,2 млн. м3 на рік. Планована водовіддача забезпечується не завжди, тому її приходиться обмежувати, насамперед, на зрошення.

Побудоване колись за містом водоймище зараз опинилося в його межах. У його водозбірному басейні розташоване 21 село Салгирської долини. Для підтримки його задовільного екологічного стану відповідно до водного кодексу виділені границі водоохоронних зон рік і водосховища, площа яких склала, відповідно, 11300 га і 4200 га, а також прибережні захисні смуги, відповідно, рік – 1367 га і водосховища – 263 га.

УДК 911.52:502.1(477.85)

Ходан Г.Д., Гуцуляк В.М., Танасюк М.В.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЛАНДШАФТНИЙ АНАЛІЗ ДОРОЖНІХ ГЕОСИСТЕМ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Hodan G.D., Gutsulyak V.M.,Tanasyuk M.V., Dumitrash D.G. Landscape analysis of road geosystems of Chernivtsi region

A problem of contamination of atmospheric air a motor transport presently is global and relevant. The extrass of motor transport result in contamination of not only atmosphere but also environment on the whole. Wayside territories are especially strongly contaminated (travelling landscapes).

Keywords: landscape; geosystem; antropogenic; man-caused; motor trancport.

Дорожні ландшафти - це складні геосистеми антропогенного (здебільшого техногенного) походження, структуру й характер функціонування яких визначають власне дороги й численні прилеглі до них об'єкти. (Вальчук О.М., 2002).

Територіальний розподіл приземних концентрацій забруднюючих речовин в зоні дорожніх ландшафтів пов'язаний з такими чинниками: турбулентність повітряних течій, напрямок і швидкість вітру, вологість повітря, характер субстрату (рельєф і антропогенні споруди), відстань від джерела викиду та його теплові й фізико-хімічні характеристики та ін.

В зоні викиду автотранспортними засобами мігрують шкідливі хімічні речовини (в тому числі високотоксичні й канцерогенні) за схемою: атмосфера – ґрунт – води (поверхневі та ґрунтові). Шкідливий вплив на жителів має забруднення всіх вказаних середовищ у комплексі насамперед транспортними засобами, постійно діючий екологічний моніторинг.

При еколого-геохімічних дослідженнях дорожніх ландшафтів нами використані такі важливі методологічні підходи: системний, структурно-функціональний, субстанційно-міграційний та оціночно-екологічний (Гуцуляк, 1995; Малишева 1998).

Методичні прийоми дослідження дорожніх геосистем полягали у вивченні закономірностей міграції та акумуляції хімічних елементів-забруднювачів.

Встановлено закономірності розсіювання хімічних елементів у придорожніх зонах (присадибних та інших категорій земель, лісосмугах). Відомо, що сільськогосподарські культури активно акумулюють хімічні забруднювачі.

Ґрунт виконує функцію біогеохімічного бар'єру, його необхідно використовувати в якості об'єктивного інформаційного блока при оцінці геохімічного стану біогеоценозу.

Накопичення важких металів у ґрунтах дорожніх геосистем, призводить до виникнення локальних геохімічних аномалій, центрів захворювань (інтоксикації організму, пошкодження ЦНС, печінки, нирок, мозку, статевих органів).

Дослідження рівня забрудненості дорожніх геосистем важкими металами регіону проводились на ландшафтній основі. Результати аналізу вмісту важких металів у ґрунтах дорожніх геосистем відображено у Найбільший вміст свинцю (3-4 ГДК) спостерігається в ґрунтах примагітсральних ландшафтів шосе Чернівці-Новоселиця, що мабуть пояснюється більш інтенсивним рухом транспортних засобів на цій міжнародній трасі. На відрізку траси Чернівці-Заставна простежується така ж ситуація (2-3 ГДК). В той же час, найменший вміст свинцю (13 -19 мг\кг) спостерігається в ґрунтах ландшафтів шосе Чернівці-

Герца, де інтенсивність руху транспортних засобів набагато менша.

Проведені дослідження сприятимуть розробці заходів по зменшенню ступеня забрудненості довкілля транспортними засобами, санації території та раціональному її використанню.

УДК 911:502.51(477)

Д. І. Холявчук

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

МАСШТАБ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В РЕКРЕАЦІЙНО-КЛІМАТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЛАНДШАФТІВ (НА ПРИКЛАДІ ДОЛИНИ СЕРЕДНЬОГО ДНІСТРА)

D. I. Holjavchuk. Landscape scale and differentiation for recreation and climate purposes (on the example of Medium Dnister valley)

Retrospective analysis of applied climate research is done. Recreation originality of the Medium Dnister river valley region is analysed. Recreation peculiarities of local climates and different vertical topoclimates are investigated.

Keywords: climate heterogeneity; regional, choric and topological scales; recreation and climate features.

Виокремлення рівнинних річково-долинних ландшафтів як регіональних рекреаційних об'єктів дослідження пов'язане не тільки з яскраво вираженими ландшафтними атрибутами, але й своєрідним поєднанням хоричних та топічних ознак компонентів. Серед них, клімат – один із найчутливіших до ландшафтного різноманіття і, водночас, вагома умова успішної рекреації. Ретроспективний аналіз свідчить, що прикладні кліматичні зарубіжні та вітчизняні дослідження подібних масштабів мали переважно сільськогосподарське спрямування. Незважаючи на те, що можна констатувати належну вивченість кліматичних параметрів рекреації, у більшості роботах проігнороване дослідження деформацій полів розподілу цих показників як індикаторів кліматичних просторових неоднорідностей мезо-, топо- та мікромасштабів.

Окрім того, поки що всі ці теоретичні напрацювання в зарубіжних дослідженнях активно застосовуються на прикладі гірських та морських узбережних територій, або ж цілих держав. У сучасних вітчизняних дослідженнях зустрічаємо, загалом, поодинокі випадки рекреаційно-кліматичних досліджень – міст, Українських Карпат, Середнього Придністер'я. Тому кліматична диференціація прикладного змісту на сьогоднішній день добре розроблена лише у зональному аспекті та для гірських і морських узбережних ландшафтів.

На нашу думку, саме ступінь деформацій термічних показників, параметрів зволоження та вітрового режиму, просторово-часового розподілу атмосферних явищ відрізняють погодні умови рівнинних ландшафтів один від одного та визначають унікальні комфортні кліматичні властивості окремих із них. Тому визначення просторово-часових преференцій кліматично залежних видів рекреації доцільно проводити на регіональному, хоричному і топологічному ландшафтних рівнях.

Зважаючи на вказані проблемні теоретичні аспекти, для досліджень обрана рівнинна каньйонна річкова долина Середнього Дністра як виразний мезокліматичний регіон із набором рекреаційно відмінних місцевих і топокліматів. Загалом, мезоклімат дністерської каньйонної долини відрізняється від суміжним рівнинних регіонів специфічним термічним режимом (вищими значеннями денних температур і більшими добовими амплітудами температур), складними полем розподілу показників зволоження (з орографічно детермінованими максимумами), місцевоциркуляційними рисами (невисокими значеннями сили вітру, існуванням місцеводолинних вітрів). У формуванні місцевокліматичних (хоричних) особливостей ландшафтного регіону набирає ваги антропогенний чинник. Зокрема, створення Дністерської водойми спричинило утворення м'якого місцевого клімату, якому притаманний вирівняний термічний режим, підвищені значення відносної вологості та бризова циркуляція.

Окрім того, в межах мезокліматичного виділу проступає складна мозаїка рекреаційно відмінних топокліматів, що спричинені складною геоморфологічною будовою та різноманіттям діяльних поверхонь. Відмінності досягають максимальних значень при антициклональних типах погод і виявляються у вертикальній кліматичній диференціації ("долинна", середня та верхня смуги).

УДК 911.2+911.5

М. В. Шевченко

Харківський Національний університет імені В. Н. Каразіна

ПРИРОДА САКРАЛЬНОСТІ ЛАНДШАФТУ

M. V. Shevchenko. The nature of landscape's sacrality

In the article the phenomenon of landscape sacralisation by human as one of aspects of formation of the geoworld of the